

Hvilke Forandringer i Borger og Almueskolvæsenet ere blevne nødvendige, ved de forandrede Forhold i vort Fædreland, og paa hvilken Maade bør de iværksættes?

Motto

*Alt Nyt er ikke godt og ret,
Alt Gammelt ingenlunde slet.*

Det er i mange Retninger prisværdigt, ikke at købe Andet eller Mere, end hvad de forhaanden værende Omstændigheder og Forhold gjøre absolut nødvendigt, og det er en almindelig practisk Regel, at erhverve sine Fornødenheder saa billigt som mueligt. I de fleste Tilfælde kunne disse Regler være meget gode, især for den, der enten ikke kan, eller ikke vil see ind i Fremtiden, men som ingen Regel er saa god, at den jo, som Alt menneskeligt er ufuldkommen og derfor har sine, ofte meget betydningsfulde, Undtagelser saaledes har de i vort Fædreland nu indtraadte høist vigtige Forandringer i Statsforvaltningen saa klart afbeviist disse Reglers Anvendelighed paa den almene Folkeoplysning, idet den i Folket tilstædeværende Mangel paa Sands for, eller, i alt Fald, paa en fuldkommen selvstændig Virksomhed i de Nationen i dens Heelhed ved Grundloven skjenkede Berettigelser, og paalagte Pligter unægteligt har sin Hovedgrundkilde i Folkeskolens noksom anerkjendte Skrift,² og denne igjen i de anførte Reglers alt for omhyggelige Anvendelse paa Undervisningsvæsenet. Det vilde være høit utaknemmeligt at kaste Skylden for Skolevæsenets ufuldkomne Tilstand i Hovedsagen paa Fortidens Begjæring, der ved *op-rindeligt* fortrinlige Love har sørget omhyggeligt for Almenoplysningens Fremtarv, og det vilde kun røbe Ukjendtskab til Folkekolens virkelige Evner, at nægte dens Tilstrækkelighed til at modne Folket for dets nuværende Forhold, thi denne Modenhed vilde allerede i langt fuldere Maal været opnaaet, under de bestaaende Love, naar ikke disse Tid efter anden atter og atter vare bleve modificerede til Fordeel for den ydre Oeconomie, men til et stedse uforholdsmæssigt langt større Tab for Oplysningens Fremtarv, deels ved locale Resolutioner deels i de Tid efter Anden erhvervede Apobationer³ paa nye Skoleplaner. Desforuden kan det heller ikke være nogen Tvivl underkastet, at Folkeoplysningen i den lange Aarække siden 1814, vilde have mødt langt større Hindringer, og som følge deraf, gjordt langt

2

herligere Fremskridt, naar et Maal, som det nu tilstædeværende i al den Tid havde været forudseet; derom vidner klart den stedse stigende Sands for Oplysning siden Stænderinstitutionen og den bestaaende Communalindretning, men naar man betænker, at Folket for den Tid ikke kjendte andet Maal for Undervisningen, end netop Confirmationen, og at det som bemærket, er de Flestes Gundregel, ikke at købe Andet, end hvad Forholdene

¹ Påført ved modtagelsen i *Fyens Stifts literære Selskab*

² Der må være tale om skolelovene fra 1814, og her særligt [Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Danmark](#) af 29. juli 1814.

³ Approbation: Godkendelse.

kræve som uundværligt, og ikke at betale det absolut Fornødne dyiere end Nødvendighe- den fordrer, saa blev som ganske naturligt, Følgen deraf, at Folket ikke attraaede mere Oplysning i Skolen, end hvad det for Øiet havende Maal: Confirmationen gjorde uundværligt, da denne (Oplysning) maatte betales med den for Menigmand høist betydningsfulde Priis: Opoffrelse af en ikke liden Deel af Ungdommens Tid fra de huslige Sysler i hvilke selv det fremvoxende Barn kan deeltage, og ei alene gjøre Nytte, men ogsaa selv erhverve Øvelse i og Virkelyst for sin egen sandsynlige Fremtids Næringsbane.⁴

Glædeligt er det imidlertid, at Folket er kommen til en klarere Anskuelse af Oplysningens rette Værd og Underviisningens Maal, og det bør derfor med Vished antages, at en hensigtsvarende Forbedring af de egentlige Borger og Almueskoler ei alene vil være istand til, gennem disse, at modne Folket men ogsaa hos dette i Almindlighed finde den Anerkjendelse, der er en vigtig Drivefjær for et heldigt Resultat af Skolens Virksomhed. De til en saadan Forbedring sigtende Forandringer bør imidlertid være lige omhyggeligt baserede paa Folkets intillegente og oeconomiske Interesse, i sidste Henseende paa de arbeidende Klassers Virksomhed i de huslige Sysler, thi aldrig bør Menneskets praktiske Anvendelse og Uddannelse i og for den huslige Kreds, selv fra den tidlige Barndom, tabes af tilbørligt Sigte, ved Siden af den theoretiske Uddannelse, i Skolen, for de mange Eventualiteter, hvori de forhaanden værende Tidsforholde anstiller Manden, hvilken Uddannelse det, vel at mærke, heller ikke mere er mueligt at fuldende med Barnealderen. Som en Følge deraf maa den første

3

Forbedring i Undervisningsvæsenet, bestaae i en mere hensigtsmæssig *Undervisningsmaade*.

Maalet for Skolens Gjerning er at danne Borgeren baade i Staden og paa Landet til selv-tænkende og selvstændigt handlende Mænd.⁵ Skal dette Maal naaes, maa Underviisningen i Skolen være en uafbrudt fortløbende Udvikling af Sjæleevnerne, og denne Traad med den samvittighedsfuldste Omhu udfindes saaledes, at den stedse følger Skridt⁶ med Elevens indgivende Aandsuddøvelse i alle Retninger. Som Følge deraf maa et hvert Hensyn til de bestaaende Former for Undervisningen nødvendigvis vige, hvor disse beviisligt ere hinderlige for *Fatte- og Meddelelsesevners*⁷ sikre og gradevise Udvikling, eller, med andre Ord, ingen Underviisning bør meddeles, som Elevernes Aandsevner endnu ere umodne til klart at fatte, og hvorover han følgelig ikke formaaer at meddele selvstændige Anseelser. At Religionen er Menneskets høieste Gode, er en Sandhed, som Ingen, der selv er Christen, nogensinde vil nægte, men det er ligefuldt een af Skolens nuværende største Misgreb, strax at føre Barnet til Aabenbaringens Helligdomme og Gud veed om det er for meget sagt, at mange Hjerter, maaske Livet igjennem, blive kolde for Religionens sande Aand fordi de som Børn i Skolen, have ligesom været mødede med dens Dogmer, paa en Tid, da de endnu vare umodne til at fatte noget klart Begreb om deres Smag⁸ og Betyd-

---

⁴ Alt ud over hvad der angår konfirmationen, må, fra almuens synspunkt anses for unødvendig.

⁵ Det lyder jo som Immanuel Kants "Hvad er Oplysning" (Kant, 2015), men det er jo ikke det, der står i Anordningens §22. Har Palmer læst (om) Kant hos Brammer (Brammer, 1838)? [Tilsyneladende ikke ...](#)

⁶ **Skridt.** (Chr. Pedersen) kunde . . næppe følge [Skridt med](#) den brusende Ungdom. *ODS Bind 19, 1940*. I dag ville vi nok sige *følge med*.

⁷ En central pædagogisk pointe.

⁸ **Smag 3)** om [evne, færdighed til at dømme og vælge](#), hvad der er bedst, naturligst, rigtigst, mest passende paa et ell. andet område ... *ODS bind 20, 1942*

ning, og derfor seent, eller tildels aldrig aflægge at betragte en Deel af Religionen som et ubehageligt Legetøi fra Barndomsaarene.⁹

Langt sikkeere tør en ædel Religjøsitet ventes fremkaldt i Barnesjælen gennem de almindelige sandselige Beskuelser, først udgaaende fra Barnets egen Erfaringskreds, og derfra med den besindigste Omhyggelighed drages tilbage til Fortidens Erfaringer, for derfra at drage Tankegangen ind i den individuelle, men ukjendte Fremtid, naar kun det Historiske saavel i, som udenfor Barnets Erfaringskreds stedse sættes i en saadan Forbindelse med enhver Handlings moralske Følger at Beskuelsen af denne altid

4

udeblivelige Harmonie kan vække Barnets Interesse og bringe det til at udtale sig selvstændigt derover.

Allerede fra den tidligste Barnealder bør Underviisningen derfor rigtigst indrettes i fortløbende Samtaler mellem Læreren og Eleverne, ei allene fordi denne Underviisningsmaade vistnok er den Eneste der paa engang forener Underviisning og Opdragelse, men ogsaa fordi Læreren alene dermed er istand til at faae en sikker Bevidsthed om hver enkelt Elevs fremadskridende Aandsudvikling, og følgelig derefter at kunne indrette Fortsættelsen af Underviisningen for Skolens forskjellige Stadier. Men deraf vil følge, at den hidtil paa mange Steder saa fast paaholdte Udenadslæsning med en forbedret Indretning af Underviisningen vil bortfalde, med Undtagelse af hvad Eleven, i Underviisningens Gang, kan, i religions eller historisk Henseende, gives en saadan Interesse for, at denne kan vække Tilbøielighed hos ham, til at søge Sandheden i sine Grundkilder, og deraf tilegne sig *dens ydre Form* for Hukommelsen, hvilket især vil være Tilfældet med skjønne og kjernefulde¹⁰ Poesier, historiske Storbedrifter og, i den modnere Ynglingealder,¹¹ den bibelske Aabenbaring.

Naar Underviisningens Traad saaledes fortsættes, vil Aandsudviklingen for Eleverne være sikkert, og Tabet af den boglige Dressour derved være mangfoldigt erstattet. Det maa imidlertid ikke oversees, at den hidtil bestaaende Begrænsning for Skolens Uddannelseskald derved nødvendigen maa hæves, uden at der kan siges Andet eller Nærmere derom for Fremtiden, end at den virker for et aldrig tilfulde opnaeligt Maal, idet den virker for Menneskets *Uddannelse for Livet*,¹²

5

der først endes i Døden. Men det er forne bemærket, at Skolens Virksomhed saalidt muligt bør gribe hæmmende ind i Elevens hjemlige Uddannelse for de huslige Sysler, og at denne Uddannelse bør begynde saasnart Barnets pysiske¹³ Udvikling tilstæder dette.

---

⁹ Angreb på den autoriserede lærebog i Religion. (Balle, 1824)

¹⁰ **Kerne-fuld, kærne-fuld.** Peder Syvs kjernefulde Ordsprog. *Nyerup. (bogtitel. 1807). ODS bind 10, 1928*
I dag kender vi begrebet **Kernesund** om en person. Samme positive konnotationer må være forbundet med en kernefuld tekst.

¹¹ **Ynglinge-**, Ynglingealderen, fra det 16. Aar indtil den væsentlige Afslutning af Legemets Vækst (hos begge køn). *ODS bind 27, 1954*

¹² Der er en tråd i undervisningen, der sikre åndsudviklingen, udenadslæringens dressur forsvinder og uddannelsesniveaueet hæves - skolen skal virke til uddannelse for livet. *Er lyset for de lærde blot* er fra 1839, hvor udbredt var den mon?

¹³ Mener han mon *psykiske-* eller *fysiske* udvikling? Ud fra konteksten må det være den fysiske udvikling,

Undervisningen i Skolen bør gives hver *Søgnedag*, for alle de i enhver Skolecommune værende Elever, der endnu ikke have psysiske Kræfter til at deltage i den hjemlige Gjærning; for alle de Øvrige, der følgelig maa staae betydeligt over disse, i Aandsudvikling, bør Undervisningen meddeles hver *Søgneaften*. I denne Aftenundervisning bør imidlertid kun den mandlige Ungdom deltage, hvorimod den Qvindelige vedbliver at deltage i Undervisningen om Dagen, indtil de udtræde af Skolen, der vist ogsaa, uden at efterlade noget Savn for dette Kjøen, kan vedvarende skee med Confirmationsalderen.¹⁴ For den mandlige Ungdom, der er gaaet over i Aftenskolen fortsættes Undervisningen derimod uafbrudt, og uden at noget Hensyn tages til Confirmationen,¹⁵ uden for saavidt at Læreren er ansvarlig for, at Eleverne allerede i denne Alder, have Klare Begreber om Religionens almindelige Hovedsandheder, og fremforalt tydeligt have opfattet deres Forhold til det guddommelige Væsen; samt de almindelige Moraloves Vigtighed for og Anvendelse paa deres eget Fremtidsliv og Levnet. Endnu staaer tilbage at bemærke, at Undervisningen, især paa Landet, skjøndt den aldrig *ganske* bør ophøre, dog i Sommerhalvaaret bør indskrænkes saameget som mueligt, at Eleverne ikke mere, end nødvendigt er skal tabes for den hjemlige Gjærning, hvorimod Sommeren i Hovedsagen bør anvendes for de ganske smaa Børn, der forestaae at gaae ind i Skolen, da disse ikke kunne gjøre Nytte i Hjemmet, og det er af høi Vigtighed, at Barnet godt forberedes for Skolen i de fornødne Færdigheder, forinden det virkelig optages i Skolen som fast Elev, hvilken Forberedelse Læreren sikkert uden

6

Tab for Skolens egentlige Elever, kan meddele disse Smaa paa den Tid hine kun kunne frekventere Skolen nogle Timer egentlig.¹⁶

Har Ynglingen opnaaet en saadan Modenhed, at han baade skriftligt og mundtligt formaaer at udtale sine Anskuelse over de givne Gjenstande, der kunne foreligge ham i Samfundsstilling for Fremtiden, og hører han i hine ydre Forholde mere til Mændenes Kreds, end til den fremvoxende Ungdom, saa ansees hans Uddannelse i Skolen som egentlig *Elev* forsaauidt tilendebragt, hvorimod det er ham ønskeligt, og tillige tør haabes, at en fortsat Udvikling i en egentlig selskabelig Kreds, vil vinde en saadan Interesse for enhver Alder, at dette Locale¹⁷ f. Ex. hver Søndagaften, vil samle Communens øvrige Mandkjøn, til gavnlige Discussion over fædrelandske og andre interessante borgerlige saavel som ogsaa moralske Emner, og vil den værdige Lærer endnu beholde Autoritet nok til at fremkalde, ogsaa i denne Kreds en fortsat fremadskridende Aandsudvikling, skjøndt han aldrig maa overse, at han her kun er tilstæde, som Samfundsmedlem, og følgelig aldrig foregribe hans tilstædeværende Medborgeres selvstændige Bedømmelse af Underholdningens¹⁸ Malerier,¹⁹ men vel berigtige Somme ved i Sandhed klare og dog kjerligt

---

¹⁴ Palmer har flere visioner for skolens indretning. Af hensyn til landbrugssamfundet bør drengene gå i skole når dagens arbejde på gården er forbi, mens pigerne kan gå i dagtimerne.

¹⁵ Drengene bør fortsætte skolegangen efter konfirmationen - altså efter skolepligtens ophør.

¹⁶ Førskole for de mindste, for at gøre dem "skoleparate".

¹⁷ Skolestuen

¹⁸ **Underholdning**, her i betydning samtale, konversation *ODS bind 25, 1950*

¹⁹ **Malerier**, sand, virkelighedstro ell. (især) anskuelig, levende skildring, fremstilling af noget, især v. hj. af ord. *ODS bind 13, 1932*.

Hvad mon det er, der skal fremstille ved hjælp af ord i samtaler? Tør man gætte på, at det er det folkestyrede Danmark?

overbevisende Midler. Den, selv fra Børnaldere tilvante samtalende Underviisningsmaade, vil gjøre Overgangen til Deelagtighed i denne Kreds vanlig og skjøn har begge Sider, og læreren vil i denne komme paa Spor efter mange gode Kræfter, som han ikke i selve Skoleperioden har haft Leilighed til at opdage, ligesom ogsaa enkelte Huller, han ei før har kjendt, da paa en skjøn Maade af ham vil kunne udfyldes.²⁰

Men, for at opfylde sin Bestemmelse, maa Skolen ogsaa have tilsvarende *Underviisningsmidler*:

7

Det vigtigste af Alle Underviisningsmidlerne er Læreren. Han maa ei alene besidde Duelighed, det vil sige: de for Faget udfordrende Kundskaber, men han maa være i Besiddelse af alle de Ejenskaber, der gjør hans Underviisning kjær og tiltrækkende, men ogsaa Troværdig. Dertil hører, at han selv har klar Indsigt i og fuldkommen Overbevisning om Sandheden i hans Foredrag, at han med lethed, i kjernefuld Korthed, i et flydende og behageligt og dog fuldkommen fatteligt Foredrag formaae at undervise, og at Eleven gives bestandig Leilighed til at yttre sig med livlighed, uden at Foredragets uforstyrrede Gang derved i nogen Maade brydes. Uden disse Egenskaber burde Ingen betroes Lærerens vigtige Post, og naar Alderdommens Svagheder indtræde, bør den nidkjære Lærer paa en værdig Maade dimitteres fra den Gjerning han ei længere er voxen og til den Alderdoms Roe, som hans mindefulde Virksomhed har givet ham et retfærdigt Bien²¹ paa. Men det bør ei oversees, at Lærerens Egenskaber ere deels *naturlige*, dels *erhvervede*, og at begge ere vigtige og uundværlige. Aldrig burde noget Menneske bestemmes for Lærerefaget, som ei følte et virkeligt indre Kald, og tillige var i Bisiddelse af saadanne Evner, at Opnaaelsen af Duelighed for Faget maatte ansees for utvivlsom, og paa de Instituter, hvor Lærerne dannes, bør Intet oversees, der kan bidrage til at bibringe ham *practisk* Dygtighed, selvom hans Underviisningsperiode derved maatte forlænges, thi det er dog virkeligt den *practiske* Udvikling der sikkrer Lærerens Gjerning, naar Theorien tie.²²

Men naar saa den dygtige Lærer er indtraadt i sit Fag, med alle de værdige Forsætter, som man med Vished maa antage, at hans Kalds Vigtighed har ladet ham fatte, og som, efter det Foranførte bestaaer i intet mindre end at opoffre hver af sine Fremtidsdage, og, næsten udelukkende, hver af disses Timer for sin Gjerning, saa bør dette ogsaa gjøres ham muligt. Som han bør leve og virke *ene* for Skolens Gjerning, saa bør han ogsaa ene af dette møiefulde Arbeides Løn sikkres et aldeles tilstrækkeligt Udkomme. Uden dette er det ikke muligt, at selv den nidkjæreste Lærer længe kan vedligeholde sin Iver og Virkelyst

8

uslappet, og tvinger virkelig den ydre Trang, der aldrig rent kan afvises, Læreren til at gribe ind i andre Forretninger, af hvad Navn disse end ere, da farvel med de hældige Virkninger af selv de aller fortrinligste Ejenskaber; da er det fyrige liv i Sjælen, og dermed Aaaden i Lærerens Gjerning tabt, da er Selvstændigheden, og dermed Mandens moralske Authoritet forloren, da er den Kraft delt, der ene skulde tilhøre Skolen, og hvoraf denne Intet kan undvære om den hældigen skal trives. At stille noget Forslag i Henseende til

---

²⁰ Der står ikke [Danske Samfund](#), der står ikke [Højere Bondeskole](#), og slet ikke Folkehøjskole, men Palmer har nogle ideer, der bestemt tangerer disse. Se Folkeskole under [Begreber der forventes at ...](#) efter Palmers tekst.

²¹ **Bie 4)** [forholde sig](#) (ofte [længselsfuldt](#)) [afventende](#) overfor en vis ventet [begivenhed](#) ell. [situation](#); især trans. (næsten kun poet.) ell. m. præp. [paa](#) og [efter](#). ODS bind 2, 1920

²² Fordringer til lærerens personlighed og kvalifikationer.

Størrelsen af en tilstrækkelig Lønning for Læreren, vilde her være upassende, kun saa meget være sagt: at den bør stige i Forhold til den værdige Lærers Embedsalder, der i at fleste Tilfælde forstørre hans Familie, og dermed hans Fornødenheder, hvilken Lønningsmaade er tillige den gavnligste for Skolen, idet den forebygger den for de mindre aflagte Skolelærerembeder saa skadelige ideligt Fraflytning af Lærere, naar det ikke længere kommer i Betragtning, ved Lønningens Forøgelse, paa hvilket Sted Læreren først er bleven ansat, men alene hvorlænge han med værdig Nidkjærhed har virket i Faget. - At Lærerne sættes paa fast Lønning, og denne incasseres paa de Kg. Amtstuer og derfra halvaarlig udbetales Lærerne, er formentlig ligemeget i Skolens, lærerens og Præstestandens Interesse, da Lærerens Gjerning ikke standsedes ved Oppebæresler, der nu saa ofte skeer, Ildesindede betoges Leiligheden til at skade eller i alt fald insinuere Læreren,²³ og Lønningen selv, modtagen til bestemt Tid og i fast Sum, blev ham mere gavnlige. Af de øvrige Underviisningsmidler bør de, der skulle tjene til de mekaniske Færdigheders Erhvervelse altid vælges saaledes, at de tillige saameget mueligt er, kunne tjene til den aandlige Udvikling. Intet Aparat fortjener at anvendes i Skolen, som ikke tiltaler Forstanden eller Hjertet, og ethvert Aparat, der opfylder saadan Betingelse kan ogsaa benyttes af den omhyggeligste Lærer paa mangfoldig Viis - Læsebøger, Skrivetabeller, Skriftlæsning, Udenadsregning: Alt kan meget hædligt sættes i Forbindelse med Religion, Moral eller Verdenskundskab*)

9

naar Hensyn dertil er taget i disse Aparaters Valg. For de Elever, der ere indtraadte i Underviisningens andet Stadie, der i Regelen begyndes med Aftenundervisningen, tages Bibelen frem, og under den Forudsætning, at en hjertelig Sands for Religionens Hellighed allerede er vakt, gjennem den almindelige Moral, som Læreren i næsten hver Times Undervisning har Stof nok til at udvikle, begynder nu en hjertelig Bibellæsning, der saameget som muligt sættes i Forbindelse med tilsvarende Poesier, der især er skikkede til at aabne Hjerterne for Religionen.

Nu bør ogsaa Aparater være tilstede til at anskueliggjøre Eleven hans fremtidige Stilling i Staten, saavelsom i hans hjemlige Forholde, for at gjøre ham skikket for alle de Eventualiteter, der med Rimelighed kunne forestaae ham i Verden. Hertil hører at kunne fatte, og selvstændigt bedømme den almindelige Lovgivnings egentlige Principer, og saavel skriftligt som mundtligt at kunne udtale sine personlige Tanker derover, at kunne fatte og udtale sig over almindelige Landoeconomiske Emner, for den vordende Landmand, og over de almindelige Næringsstillingers Grundlag og Formaal for Kjøbstadeleven, hvortil kommer gode Aparater til geometriske og Model Tegninger, samt til alle de videre Øvelser, der sætte Elever istand til ei alene selvstændigt at tænke over, men ogsaa selv at handle og virke i de Stillinger, som det i Almindelighed kan forudses, at hans Fremtidsbane vil kunne føre ham i. De væsentlige ydre Conversationsmidler for den selskabelige Kreds i Skolelocalet, maatte være gode Blade og Skrifter.²⁴ Da det imidlertid, selv ved Lov, er umuligt at fastsætte aldeles fuldstændige Regler, især for Underviisningsvæsenet der vist mindst af Alt taaler at sættes faste Grændser, er det endelig en absolut nødvendig Betingelse, at Folkeskolen stilles under et hensigtsvarende *Tilsyn*.²⁵

---

²³ Lærerens løn var ikke fast, og bestod ofte af naturalier.

²⁴ Der blev udgivet flere ugeblade henvendt til bondebefolkningen. *Den danske Bondeven, Almuevennen og Fædrelandet*, er lige dem jeg kommer til at tænke på.

²⁵ Tilsynet er beskrevet i *Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet* §6

10

Enhver der føler Sandheden i, at det alene er lang og omhyggelig Erfaring i Skolens Gjerning, der danner den ene dygtige Skolemand, vil ikke kunne nægte det paa begge Sider lige uhældige i den egentlige Geistligheds Tilsyn med Skolevæsenet. At Præstene og disses Foresatte have langt højere Lærdom end Læreren i Folkeskolen, er intet Beviis for, at de derfor formaar at bedømme Skolen og dens Gjerning med samme, endsige klarere Overblik end den erfarne Skolemand, og det er derfor unægteligt denne, der bør betroes det nærmeste Tilsyn med Skolen og dens Gjerning, der bør være sine yngre og mindre erfarne Brødres Veileder, og biestaae dem med sine virkelige Erfaringer. Ønskeligt, for ikke at sige aldeles nødvendigt, er det derfor, at Skolens nærmeste Tilsyn betroes Districts Skoleinspectoerer, der kaares af Lærernes Midte, efter den af dem i Faget erhvervede Værdighed for saadanne Poster.

Ved Skolens Examiner, der bør gives en til Underviisningens Vigtighed svarende Værdighed og Høitidelighed, og hvortil Elevernes Fædre ikke bør forsømmes indbudne, er det høist passende, at Præstens som een af Communens mest oplyste Mænd fungerer, som skriftlig Censor i Forening med en virkelig Skolemand, og nogle af Communens øvrige vel oplyste Mænd, der Alle notere skriftligt medens Skolens egen Lærer ene, og aldeles upaavirket examinerer. Paa saadan Maade kan selv Examen bringe sine Velsignelser.²⁶

Maatte Folkeskolen i vort elskede Fædreland paa denne eller anden værdig Maade sættes istand til at virke hvad den virkelig formaaer at virke til sand Folkeoplysning, da vil den Velsignelse, Gud aldrig nægter til hver den Gjerning, der gjøres i hans Navn til Menneskeslægtens Udvikling for denne og hiin Verden,²⁷ heller ikke udeblive, maa det trofaste danske Folk med hver dag gaae fremad paa Oplysningens skjønne Bane, med hver dag vorde mere værdig for, og

11

mere skikket til med sand Hæder at nyde den Kongelige Gave Frederik den 7de skjænkedem, da vil ogsaa Vildfarelsens Taage og religiøse Udskeielser, ved en klar Bevidsthed om det Sande og Rigtige og Gode snart svinde ud over gamle Danmarks ærværdige Grændser.²⁸

---

²⁶ Det er et visionært eksamenssyn!

²⁷ Menneskeslægtens udvikling (fylogenesen). Så højt svinger *Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet* sig ikke i §22, men menneskets efterliv var faktisk en del af skolens formål da Christian VI i 1739, forsøgte at lave skole for alle. Her hed det bl.a.: *at lade Danske Skoler overalt i Vort Rige Danmark paa en bestandig Foed saaledes indrette, at alle og enhver, end og de fattigste Børn, overalt paa Landet, kunde tilstrækkeligen undervises om Troens Grund, samt Salighedens Vey, Orden og Middeler,...*
Der skal undervises om *Salighedens Vey - Vejen til Himmeriget!*

²⁸ En uhyggelig lang sætning. Det er heldigvis *Vildfarelsens Taage og religiøse Udskeielser*, der snart svinde ud over grænsen - ikke *Bevidsthed om det Sande og Rigtige og Gode*.

Referencer

Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Danmark, 29. juli 1814 (1814). <https://danmarks-historien.dk/vis/materiale/anordning-for-almue-skolevaesenet-paa-landet-i-danmark-af-29-juli-1814/#ankertop>

Balle, N. E. (1824). *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion indrettet til brug i de danske Skoler*. Schulz. https://books.google.dk/books/download/Lærebog_i_den_evangelisk_christelige_re.pdf?id=zMFDAQAAMAAJ&hl=da&output=pdf&sig=ACfU3U2BC4rKUUUCU3G--Eo7xt-ZBIMACNQ

Brammer, G. P. (1838). *Lærebog i Didactik og Pædagogik*. C.A. Reitzel. <https://www.kb.dk/e-mat/dod/130021277178.pdf>

Kant, I. (2015). *Immanuel Kant* – Wikiquote. Wikiquote. https://da.wikiquote.org/wiki/Immanuel_Kant

Teksten er af skolelærer Poul Palmer, Gaaser Skole ved Aalborg, den er indsendt som bidrag til *Fyens Stifts literære Selskabs Priisopgave* i 1850.

C. Oxenvad, november 2024